Φυσικό και ηθικό κακό σε σχέση με το οικολογικό πρόβλημα (Πρωτοπρ. Θεόδωρος Ζήσης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 5 Σεπτεμβρίου, 2018

Εἰσαγωγική ἐπικαιροποίηση

Οἱ μεγάλες **φυσικές καταστροφές**, λόγῳ τῆς ἀναστάτωσης πού προκαλοῦν στήν λειτουργία τῶν φυσικῶν νόμων ἡ ἀκόρεστη πλεονεξία καί ἡ ὑπερεκμετάλλευση τῶν φυσικῶν πόρων τῆς γῆς, πλήττουν πλέον πολύ συχνά τόν πλανήτη, τώρα δέ καί τήν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία μέχρι τώρα ἐσκέπετο ἀπό τόν Θεό καί εἶχε «*εὐκρασίαν ἀέρων, εὐφορίαν τῶν καρπῶν τῆς γῆς καί καιρούς εἰρηνικούς*», ὅπως εὔχεται καί ζητεῖ καθημερινά ἡ Ἐκκλησία στίς προσευχές της.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἁμαρτία, τό ἠθικό κακό, πλεονάζει πλέον καί στήν Ἑλλάδα, ἐνισχυμένο ἀκόμη καί μέ ἀνήθικους νόμους, πού ψηφίζονται ξεδιάντροπα ἀπό τήν ἑλληνική Βουλή, πού γιά πρώτη φορά ἔφθασε σέ τέτοιο σημεῖο ἠθικῆς καταπτώσεως. Καί ἐπειδή **κύριος τῆς πορείας τοῦ σύμπαντος κόσμου, δημιουργός καί προνοητής εἶναι ὁ Θεός, μέ τήν ἐπίβλεψη τοῦ ὁποίου λειτουργοῦν οἱ φυσικοί νόμοι, καί στή θέληση τοῦ ὁποίου ὑποτάσσεται ἡ κτίση, εἶναι χρήσιμο καί ἐπωφελές νά γνωρίζουμε γιατί ἐπιτρέπει ὁ Θεός τίς ποικίλες φυσικές καταστροφές**, πλημμύρες, πυρκαγιές, ξηρασίες, ἀσθένειες κ.ἄ.

1. Ἡ ἱστορία κατευθύνεται ἀπό τό Θεό

Κατά τήν χριστιανική διδασκαλία ἡ ἱστορία κατευθύνεται ἀπό τό Θεό, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐδημιούργησε τόν κόσμο, δέν τόν ἄφησε στήν τύχη του ἀλλά **προνοεῖ γι᾽ αὐτόν**, ὡς σοφός συντηρητής καί κυβερνήτης. Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ γιά τόν κόσμο εἶναι βασικό δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο σέ ἐμβριθῆ καί σοφά συγγράμματα προέβαλαν καί ἀνέπτυξαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά ἀντιμετωπίσουν ἄλλες σχετικές διδασκαλίες, πού προσπαθοῦσαν νά ἐξηγήσουν τήν ὕπαρξη τοῦ κακοῦ, ἀποδίδοντάς το σέ δράση ἀνεξάρτητης ἀπό τό Θεό ἀρχῆς ἤ στήν εἱμαρμένη καί στήν τύχη.

Προϊόν τῆς ἀγαθότητος καί τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ὁ κόσμος παρουσιάζεται ὡς ἔξοχο δημιούργημα, ὡς **καλός λίαν**, μέ παραδειγματική **τάξη** καί **ἁρμονία** στή λειτουργία καί τοῦ σύμπαντος καί τῶν ἐπί μέρους, ἀπό τόν ἀστρικό κόσμο μέχρι καί

τό πιό φτωχό λουλουδάκι καί τό πιό ἄσημο ζωύφιο. Ἀκραῖα σημεῖα τῆς κοσμικῆς αὐτῆς πορείας εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου, πού περιγράφεται στό πρῶτο βιβλίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς, στή Γένεση, καί ἡ δευτέρα ἔνδοξη παρουσία τοῦ Χριστοῦ, πού παρουσιάζεται στό τελευταῖο βιβλίο της, στήν Ἀποκάλυψη.

Τά πρῶτα καί τά ἔσχατα τοῦ κόσμου, ἡ ἀρχή καί τό τέλος, ἡ πρωτολογία καί ἡ ἐσχατολογία, μαζύ μέ τίς ἐνδιάμεσες σωτηριώδεις ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, πού συνιστοῦν τό μυστήριο τῆς Θείας Οἰκονομίας, ἀπό τή Γένεση μέχρι τήν Ἀποκάλυψη, ἐκτυλίσσονται βάσει ἑνός σχεδίου ἄψογα καί σοφά καταρτισμένου, πού ὁδηγεῖ τελικά στήν ἔξοδο ἀπό τόν χρόνο καί τήν ἱστορία, ἐκβάλλει στήν αἰωνιότητα.

Ὁ καλός λίαν κόσμος, ὅπως ἐξῆλθε ἀπό τά χέρια τοῦ δημιουργοῦ, στόν ὁποῖο ὅλα ἦσαν λαμπρά καί ἐξαίσια, καί δέν ὑπῆρχε σημάδι ἀσθενείας καί ἀδυναμίας, κατά παραχώρηση τοῦ Θεοῦ παραδόθηκε στήν ἀσθένεια καί στή φθορά· βρύει ἀκάνθας καί τριβόλους, ἐπαναστατεῖ καί ἐξεγείρεται, παλιώνει καί γηράσκει, προσαρμοζόμενος στήν νέα κατάσταση τῆς ἁμαρτίας καί τῆς φθορᾶς πού **εἰσήγαγε ὁ ἄνθρωπος στήν ἱστορία μέ τήν ἑκούσια ἀπομάκρυνσή του ἀπό τό Θεό**, πού ἐπέφερε τήν πνευματική του ἀλλοτρίωση. **Ἡ κτίση ἔκτοτε συστενάζει καί συνωδίνει**1, γιά νά θυμηθοῦμε, τόν μεγάλο διδάσκαλο καί ἱστορικό τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου, τόν ἀπόστολο Παῦλο. **Ὁ κόσμος ἐξακολουθεῖ νά ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τῆς προνοίας καί τῆς ἀ-γάπης τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παιδαγωγικά προσαρμόζει τό σχέδιό του γιά νά ἐξουδετερώσει τόν νέο παράγοντα τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ κακοῦ.** Ἐνεργεῖ ὅμως καί **δρᾶ συνεργιακά, γιατί δέν θέλει νά καταργήσει τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου**, **στήν ὁποία ὀφείλεται ἡ ἐμφάνιση τοῦ κακοῦ καί ἡ ἀναταραχή στίς σχέσεις ἀνθρώπων καί κόσμου**. Ἡ ἔκβαση πάντως καί ἡ ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου δέν πρόκειται νά ἀνατραποῦν, οὔτε θά παραμείνει ὁ ἄνθρωπος διά παντός δέσμιος στήν παροῦσα κατάσταση τοῦ κόσμου, ἀνακυκλούμενος μέσα στόν ἀτέρμονα κύκλο τῆς ἱστορίας, ὅπως βλέπουν καί ἐξηγοῦν τά πράγματα πολλοί Ἕλληνες φιλόσοφοι καί παλαιοί καί νέοι διανοούμενοι, ἰδεαλιστές καί ὑλιστές, πού μεταβάλλουν τόν ἄνθρωπο σέ αἰώνιο δεσμώτη ἑνός κλειστοῦ καί αἰώνια ἐπαναλαμβανόμενου κύκλου ἤ σέ ἄβουλο μόριο τῆς λειτουργίας τῶν κυττάρων καί τῶν φυσικῶν τους συναρτήσεων2. **Ὁ ἄνθρωπος καθορίζει ἐλεύθερα ἀπό τώρα τήν συμμετοχή ἤ τόν ἀποκλεισμό του ἀπό τήν καινή κτίση** , ἀπό τούς καινούς οὐρανούς καί τήν καινήν γῆν, πού θά ἀποτελοῦν τήν ἔξοδο ἀπό τήν προσωρινή κατάσταση τῆς φθορᾶς, τοῦ θανάτου, τοῦ κακοῦ, τῶν δεινῶν καί τῶν θλίψεων, ὅπως ὁραματίσθηκε αὐτήν τήν ἔξοδο ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καί Εὐαγγελιστής στό ἱερό νησί τῆς Ἀποκαλύψεως, στήν Πάτμο· «*Καί εἶδον οὐρανόν καινόν καί γῆν καινήν· ὁ γάρ πρῶτος οὐρανός καί ἡ πρώτη γῆ ἀπῆλθαν, καί ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. Καί τήν πόλιν τήν ἁγίαν Ἱερουσαλήμ καινήν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπό τοῦ Θεοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρί αὐτῆς. Καί ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ θρόνου λεγούσης· ἰδού ἡ σκηνή τοῦ Θεοῦ μετά τῶν*

ἀνθρώπων, καί σκηνώσει μετ᾽ αὐτῶν καί αὐτοί λαοί αὐτοῦ ἔσονται, καί αὐτός ὁ Θεός μετ᾽ αὐτῶν ἔσται· καί ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον, ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καί ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγή οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι· ὅτι τά πρῶτα ἀπῆλθον»3.

2. Θεομηνίες - Οἰκολογικό πρόβλημα

Ἡ ἀλόγιστη καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος μέ ὅλες της τίς συνέπειες καί ὅλες της τίς προεκτάσεις **ἐντάσσεται θεολογικά καί πνευματικά στόν κόσμο τῆς ἁμαρτίας καί τῆς πτώσεως**· ὅπως συχνά ἔχει τονισθῆ ἀποτελεῖ **πνευματικό πρόβλημα**4. **Ὁ κόσμος καί τό περιβάλλον ἐπηρεάζονται ἀπό τήν συμπεριφορά τοῦ ἀνθρώπου**· λειτουργοῦν ἰσορροπημένα, ἁρμονικά καί εἰρηνικά μέ χρήστη καί διαχειριστή πνευματικά ἰσορροπημένο ἄνθρωπο, ἐπαναστατοῦν ὅμως καί ἐξεγείρονται ἐναντίον τοῦ ἐμπαθοῦς καί κακοῦ ἀνθρώπου, πού ἔχει χάσει τήν πνευματική εὐστάθεια καί ἰσορροπία. Ἡ Ἁγία Γραφή καί ἡ πατερική παράδοση, ἰδιαίτερα στίς διηγήσεις τῶν Γεροντικῶν, εἶναι γεμᾶτες ἀπό παραδείγματα ἁγίων καί ἀσκητῶν, μπροστά στούς ὁποίους ἡ κτίση, ἀκόμη καί ἄγρια καί ἐπικίνδυνα ζῶα καί θηρία, λιοντάρια καί φίδια, ὑπακούουν καί πειθαρχοῦν πειθήνια.**Ὁποιαδήποτε ἑπομένως φροντίδα γιά τήν διάσωση καί ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας θά παραμείνει ἀτελέσφορη, ἄν δέν ἐπιδιωχθεῖ ἡ πνευματική διάσωση καί ἡ πνευματική ἀκεραιότητα τοῦ ἀνθρώπου**. Εἶναι βέβαιο πώς ὁσαδήποτε προγράμματα προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καί ἄν ἐκπονηθοῦν ἀπό εἰδικούς καί σοφούς περιβαλλοντολόγους καί ὁσαδήποτε χρήματα καί ἄν δαπανηθοῦν, **δέν πρόκειται νά ἀναστρέψουν τήν οἰκολογική καταστροφή, ἄν δέν κτυπηθεῖ τό κακό στή ρίζα του**, **ἄν δέν ὑπάρξει ριζική ἀλλαγή νοοτροπίας, ὡς πρός τήν χρήση καί διάθεση τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, ὡς πρός τήν ἀνθρώπινη οὐσία καί τίς πνευματικές προτεραιότητες, ὡς πρός τό τί πράγματι εἶναι κακό καί τί φαίνεται ἁπλῶς ὡς κακό, ἀλλά δέν εἶναι.**

Ἀκούγοντας κανείς τόν τελευταῖο καιρό τίς ἀνησυχίες καί τήν ἀγωνία μπροστά στά προβλεπόμενα καί πιθανολογούμενα δεινά ἀπό τήν οἰκολογική κρίση, τό φαινόμενο τοῦ θερμοκηπίου καί τήν τρύπα τοῦ ὄζοντος, τίς ἀλλαγές τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, τίς ξηρασίες, τίς πλημμύρες, τή μόλυνση τῶν ὑδάτων στίς θάλασσες καί στούς ποταμούς, τίς ἐν πολλοῖς ἀνίατες ἀσθένειες τοῦ καρκίνου καί τοῦ aids καί τήν παγκόσμια ἐκστρατεία πρός ἀποτροπήν αὐτῶν τῶν κακῶν, ἔχει τήν αἴσθηση ὅτι ὅλα γίνονται καί ἀντιμετωπίζονται καί παίζονται ἐκτός γηπέδου, ἐκτός παιδιᾶς, σέ χῶρο ἀκατάλληλο καί ἀπρόσφορο, **ἐπιχειρεῖται ἀντιμετώπιση τῆς ἀσθενείας ὄχι μέ θεραπευτικά μέσα, ἀλλά μέ ἀνακουφιστικά καί παυσίπονα**.

Πρό παντός ὅμως διαπιστώνει ὅτι **ἡ ἀντιμετώπιση γίνεται μέ τελεία ἀγνόηση**

τοῦ παρελθόντος, σάν νά ἐμφανίζονται γιά πρώτη φορά στή γῆ πλημμύρες καί κατακλυσμοί καί σεισμοί καί ἀσθένειες καί θάνατος. Ἕνας νέος τύπος ἀνθρώπου, ἐκκοσμικευμένος σέ ὅλα, χωρίς σχέση μέ τόν Θεό καί τήν Ἐκκλησία, πού θεωροῦνται παρωχημένες ἔννοιες, μέ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στήν ἐπιστήμη καί στήν τεχνολογία, σέ ἐπίπεδο προμηθεϊκῆς ὕβρεως, καί ἀκόρεστη ἀπληστία καί βουλιμία στήν ἀπόλαυση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, παρακολουθεῖ μέ ἀμηχανία τά τοῦ περιβάλλοντος, ἀδυνατώντας νά ἐλέγξει τήν κατάσταση, χωρίς πάντως διάθεση σπουδῆς τοῦ παρελθόντος καί τῆς παραδόσεως, ἐπιστροφῆς στίς πνευματικές ρίζες καί ἐπανατοποθετήσεως τοῦ προβλήματος στίς ἀληθινές του διαστάσεις καί **στίς πνευματικές του βάσεις**. Ἡ ὅλη κατάσταση μάλιστα μέ τήν ἐλάχιστη συμμετοχή τῆς Ἐκκλησίας καί τή σμίκρυνση ἤ ἐξαφάνιση τῆς πνευματικῆς διαστάσεως τοῦ προβλήματος παραπέμπει σέ παρατήρηση τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος σέ σχετική μέ τό θέμα μας ὁμιλία «*Ἐν λιμῷ καί αὐχμῷ*», σέ περίπτωση δηλαδή πού ἐταλαιπωρεῖτο ἡ Καππαδοκία ἀπό **πεῖνα καί ξηρασία**, ἀπευθυνόμενος σέ κάποιο πλούσιο πού στενοχωριόταν καί ἀγωνιοῦσε γιά τήν ξηρασία, δέν μοίραζε ὅμως ἀπό τά πλούτη του γιά νά χορτάσει τούς πεινασμένους, λέγει ὅτι δέν θά λυθεῖ τό πρόβλημα τῆς ξηρασίας, ἀκόμη καί ἄν ὁ Θεός ὑπακούοντας στίς προσευχές κάποιου ἁγίου ἀνθρώπου, ὅπως ἔκανε μέ τόν προφήτη Ἠλία, στείλει πλούσια βροχή γιά νά καρπίσει ἡ γῆ. **Λύση τοῦ προβλήματος θά ἦταν ἡ ἀλλαγή νοοτροπίας, ἡ μετάνοια, ἡ ἀπόσπαση ἀπό τήν προσκόλληση στά πολυμέριμνα κτήματα, στόν χρυσό καί στόν ἄργυρο καί στή δύναμή τους**: «*Τῷ παντί σου πλούτῳ ἔν νέφος ἀπέργασαι· ὀλίγων ψεκάδων ἐπινόησον πόρον· ἔπειξον εἰς καρποφορίαν τήν γῆν· λῦσον τῷ ὑπερηφάνῳ καί σοβοῦντι πλούτῳ τήν συμφοράν*»5.

Στό κείμενο μάλιστα αὐτό μέ τήν γνωστή ἐπιστημονική του συγκρότηση καί λογοτεχνική του δύναμη ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας περιγράφει τήν φρικτή εἰκόνα τῆς γῆς καί τήν ταλαιπωρία τῶν ἀνθρώπων ἀπό τήν ξηρασία καί τήν ἀλλαγή τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν στήν περιοχή του, μία περιγραφή πού μπορεῖ νά ἀποτελέσει πηγή καί γιά ὅσους παρακολουθοῦν ἐπιστημονικά τίς ἀλλαγές πού ἔχουν ἐπέλθει ἱστορικά στό κλῖμα καί στήν ἀτμόσφαιρα: «*Οὐρανόν ὁρῶμεν, ἀδελφοί, στεγανόν, γυμνόν καί ἀνέφελον, στυγνήν ἐμποιοῦντα τήν αἰθρίαν ταύτην καί καταλυποῦντα τῇ καθαρότητι, ἥν λίαν ἐπεθυμοῦμεν τό πρῶτον, ἡνίκα ἄν ἐπί πολύ σκεπασθείς τοῖς νέφεσι, ζοφώδεις ἡμᾶς καί ἀνηλίους εἰργάσατο. Γῆ δέ καταξηρανθεῖσα εἰς ἄκρον, ἀηδής μέν ἐστιν ὀφθῆναι, στεῖρα δέ πρός γεωργίαν καί ἄγονος, εἰς σχίσματα διαῤῥαγεῖσα καί εἰς τό βάθος δεχομένη καταλάμπουσαν τήν ἀκτῖνα. Πηγαί δέ ἡμᾶς ἐπέλιπον πλούσιαί τε καί ἀένναοι, καί ποταμῶν μεγάλων ἐδαπανήθη τά ρεύματα, παῖδες δέ αὐτά σμικρότατοι καταπεζεύουσι καί γυναῖκες περαιοῦνται μετά φορτίων τούς δέ πολλούς ἡμῶν καί τό ποτόν ἐπέλειψε καί ἐν ἀπορίᾳ τοῦ ζῆν καθεστήκαμεν... Εἶδον τάς ἀρούρας καί πολλά κατεδάκρυσα τῆς ἀκαρπίας αὐτῶν· καί ἐξέχεα θρῆνον, ἐπειδή μή ὑετός ἐφ᾽ ἡμᾶς ἐξεχύθη. Τά μέν τῶν σπερμάτων πρό τῆς ἐκβολῆς ἐξηράνθη, τοῖς βώλοις τοιαῦτα μείναντα οἷα τό ἄροτρον ἔκρυψεν· τά δέ μικρόν προκύψαντα καί βλαστήσαντα, ἐλεεινῶς ἀπεμαράνθη τῷ*

καύματι... Ὁ χειμών οὐκ ἔσχε τό σύνηθες ὑγρόν μετά τοῦ ξηροῦ, ἀλλά πᾶσαν ἰκμάδα τῷ κρυστάλλῳ κατέδησέ τε καί ἀπεξήρανεν, ἄμοιρος δέ διετέλεσε καί νιφάδων καί ὑετῶν. Τό ἔαρ πάλιν τό μέν ἕτερον μέρος τῶν ἰδιωμάτων ἔδειξε, τήν θερμότητα λέγω· τοῦ δέ ὑγροῦ τήν μετουσίαν οὐκ ἔσχε. Καῦμα δέ καί κρυμός, καινῶς ὑπερβάντα τούς ὅρους τῆς κτίσεως, καί κακῶς εἰς τήν καθ᾽ ἡμῶν συμφωνήσαντα βλάβην, τοῦ βίου καί τῆς ζωῆς τούς ἀνθρώπους ἐλαύνουσι»6.

Ἡ παράθεση αὐτοῦ τοῦ κειμένου εἶχε σάν στόχο νά δείξει ὅτι δέν ἀντιμετωπίζει γιά πρώτη φορά ἡ ἀνθρωπότης οἰκολογικά προβλήματα καί καταστροφές. Ἀρκεῖ νά ὑπενθυμίσουμε ἀκόμη τόν μεγάλο κατακλυσμό ἐπί τῆς ἐποχῆς τοῦ Νῶε, ὅπως καί τήν καταστροφή μέ φωτιά τῶν Σοδόμων καί Γομόρων, στή θέση, ὅπως πιστεύεται, τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης μέ τήν ἀσυνήθη σύνθεση τοῦ νεροῦ. Πολλές φορές μάλιστα ὁ ἴδιος ὁ Χριστός προφητεύει καταστροφές, ὡς σημεῖα τῶν καιρῶν7. Κατά τό πυρηνικό ἀτύχημα τοῦ Τσέρνομπιλ, ὅταν ἡ πυρηνική ἐνέργεια ἐμόλυνε καί τήν ἀτμόσφαιρα καί τά ὑπόγεια ὕδατα, ἐκπλαγήκαμε ὅλοι ἀπό τήν ἐννοιολογική σύμπτωση τοῦ ὀνόματος Τσέρνομπιλ πρός τό ὄνομα τοῦ ἀστέρος Ἄψινθος πού προκαλεῖ στήν Ἀποκάλυψη τήν μόλυνση· «*Καί ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε· καί ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστήρ μέγας καιόμενος ὡς λαμπάς καί ἔπεσεν ἐπί τό τρίτον τῶν ποταμῶν καί ἐπί τάς πηγάς τῶν ὑδάτων. Καί τό ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ Ἄψινθος. Καί ἐγένετο τό τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καί πολλοί τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων ὅτι ἐπικράνθησαν*»8.

Θά χρειαζόταν πολύς χρόνος γιά νά παρουσιασθοῦν παρόμοια, ἄς τά ὀνομάσουμε, οἰκολογικά κείμενα καί μαρτυρίες. Ἡ χρησιμοποίηση πάντως γιά τόν χαρακτηρισμό ὅλων αὐτῶν τῶν καταστροφῶν καί τῶν κακῶν τῆς λέξεως οἰκολογία, ἀντί τῆς λέξεως θεομηνία, πού ἔχει σαφῆ θρησκευτικό χρωματισμό, εἶναι ἐνδεικτική τῆς τάσεως νά ἀντιμετωπισθοῦν τά προβλήματα χωρίς θρησκευτικές καί πνευματικές συναρτήσεις.

Ἡ Ἐκκλησία πάντως καί ἡ θεολογία ὀφείλουν ἐπόμεναι τοῖς ἁγίοις πατράσι, μέ γνώμονα τήν παράδοση καί τή στάση τῶν ἁγίων, νά ποῦν τόν ἰδικό τους λόγο, πού θά διασώζει τήν ἀλήθεια τῆς Ἀποκαλύψεως καί θά βοηθεῖ στήν ριζική θεραπεία τοῦ κακοῦ πού **δέν εἶναι φυσικό, ἀλλά ἠθικό**.

3. Φυσικό καί ἠθικό κακό

Ἐρχόμαστε ἔτσι στήν βασική γιά τό θέμα μας **διάκριση μεταξύ φυσικοῦ καί ἠθικοῦ κακοῦ, πού ὑπάρχει στή διδασκαλία τῶν Πατέρων** . Μέ τήν διάκριση αὐτή οἱ ἅγιοι προσπαθοῦν νά προσανατολίσουν τή σκέψη μας πρός τή σωστή κατεύθυνση, νά μᾶς βάλουν νά ἀγωνιζόμαστε μέσα στό γήπεδο, ἐναντίον

πραγματικοῦ ἀντιπάλου, καί νά μή σκιαμαχοῦμε καί ἀγωνιοῦμε καί ἀνησυχοῦμε γιά πράγματα καί θέματα πού δέν τούς ταιριάζει ἡ ὀνομασία τοῦ κακοῦ, ὅπως εἶναι οἱ φυσικές καταστροφές καί ἀναστατώσεις, οἱ ἀρρώστιες καί ὁ θάνατος. Ὁ **ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός**, ὁ ὁποῖος συνοψίζει τόν 8ο αἰώνα τήν διδασκαλία τῶν πρό αὐτοῦ Πατέρων, λέγει ὅτι **ἡ λέξη κακό, κακία ἔχει δύο σημασίες. Ἄλλοτε σημαίνει αὐτό πού εἶναι στή φύση του κακό, καί αὐτό εἶναι κάθε τι πού εἶναι ἀντίθετο στήν ἀρετή καί στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Σημαίνει ὅμως καί αὐτό πού στήν αἴσθησή μας βιώνεται ὡς κακό καί ἐπίπονο, δηλαδή τίς συμφορές καί τίς θλίψεις. Αὐτές φαινομενικά εἶναι κάτι κακό, στήν πραγματικότητα ὅμως εἶναι καλές· χρησιμοποιοῦνται παιδαγωγικά ἀπό τό Θεό γιά τήν ἐπιστροφή καί σωτηρία τῶν ἀνθρώπων·** «*Αὗται δέ τῷ μέν δοκεῖν κακαί εἰσι ἀλγειναί τυγχάνουσαι, τῇ δέ ἀληθείᾳ ἀγαθαί· ἐπιστροφῆς γάρ καί σωτηρίας γίνονται τοῖς συνιοῦσι πρόξενοι· ταύτας διά Θεοῦ γίνεσθαί φησιν ἡ Γραφή*»9.

Ξεκινοῦν οἱ Πατέρες ἀπό τήν φαινομενική ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν πρόνοια καί διακυβέρνηση τοῦ κόσμου ἀπό τόν Θεό καί στήν ὕπαρξη τῶν πολλῶν φυσικῶν κακῶν καί ἀναστατώσεων. Τί συμβαίνει ἆρά γε; **Ἔπαυσε ὁ Θεός νά φροντίζει γιά τόν κόσμο, καί ὁδηγεῖται ὡς ἐκ τούτου στήν καταστροφή καί στήν ἐκμηδένιση;** Καί σήμερα διακατεχόμαστε ἀπό τήν ἴδια ἀπορία· καί ἐπειδή **ἔλειψε ἡ πίστη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ**, ἐπιχειροῦμε νά ὑποκαταστήσουμε τόν Θεό, νά ὑπεισέλθουμε στίς δικές του ἁρμοδιότητες καί νά σώσουμε ἐμεῖς τόν κόσμο, ἐνῶ, ἄν ἐμεῖς μέναμε στά «ἐφ᾽ ἡμῖν», σ᾽ αὐτά πού εἶναι στίς δυνατότητες καί στίς εὐθύνες μας καί βελτιώναμε ἠθικά καί πνευματικά τήν συμπεριφορά μας, δέν θά ὑπῆρχε λόγος νά ἀσχολούμαστε μέ τά οὐκ «ἐφ᾽ ἡμῖν», μέ τή σωτηρία τοῦ κόσμου καί τήν ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας, πού **τήν καταστρέφουμε μέ τήν ἀπληστία καί τήν σπατάλη, μέ τήν ἁμαρτία, πού ἀποτελεῖ καί τό μοναδικό καί ἀληθινό κακό**, ὅπως λέγει ὁ **ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος**, ἐκφράζοντας τήν συμφωνία τῶν Πατέρων· «***Οὐδέν κακόν, ἁμαρτία μόνον***»10. **Πρόκειται γιά μετάθεση εὐθυνῶν καί ἐνεργειῶν ἀπό τό προσωπικό πνευματικό ἐπίπεδο, ὅπου εἶναι ὁ χῶρος ἐκδηλώσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, στό κοσμικό πεδίο, στή λειτουργία τοῦ σύμπαντος, πού ἀποτελεῖ χῶρο ἐκδηλώσεως τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ**. Καί νά θέλαμε νά καταστρέψουμε τόν κόσμο, δέν μποροῦμε, ἄν δέν τό ἐπιτρέψει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μόνος μπορεῖ νά ὑπεισέλθει στή λειτουργία τῶν νόμων τῆς φύσεως καί νά προκαλέσει σύγχυση καί ἀναστάτωση καί μεγάλες καταστροφές. Ὑπάρχει ἄλλωστε ρητή διαβεβαίωση τοῦ Θεοῦ πρός τόν Νῶε ὅτι δέν πρόκειται νά ἐπαναληφθεῖ μετά τόν κατακλυσμό παρομοίας ἐκτάσεως καταστροφή· «*ἀλλά μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀκίνητος ἔσται ἡ τούτων λειτουργία*», ὅπως παρατηρεῖ ὁ **ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος**11.

Δέν ἔπαυσε ὁ Θεός νά προνοεῖ καί νά φροντίζει γιά τόν κόσμο. Ἐξακολουθεῖ νά ἔχει τήν ἴδια δύναμη ἀλλά καί τήν ἴδια ἀγάπη καί

φιλανθρωπία. Ἂν ἔπαυε νά ἀγαπᾶ τούς ἀνθρώπους, θά μποροῦσε μέχρι τώρα νά εἶχε καταστρέψει τόν κόσμο. **Ἡ ὕπαρξη τῶν φυσικῶν κακῶν καί συμφορῶν δέν ἀναιρεῖ τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ· ἐπιτρέπει ὁ ἴδιος τήν ἐμφάνισή τους, γιατί παιδαγωγικά λειτουργοῦν πρός τό συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου·** ἀνακόπτουν τόν ἐγωϊσμό καί τήν ἔπαρση καί βοηθοῦν στό νά ἀποσπασθεῖ ἀπό τά ὑλικά καί πρόσκαιρα καί νά φροντίσει γιά τά πνευματικά καί αἰώνια12. Ὁ Θεός ἄλλωστε μᾶς ἐχάρισε τήν ζωή, ὄχι γιά νά ἐμπλακοῦμε στίς βιωτικές μέριμνες καί νά χάσουμε τόν προορισμό μας μέσα στήν ἄνεση, στήν πολυτέλεια καί στήν τρυφή, ἀλλά ἀξιοποιώντας τόν «καιρόν», τήν εὐκαιρία αὐτή, **νά κατορθώσουμε νά ὁμοιωθοῦμε πρός τόν Θεό** κατά τόν τῆς ἀρετῆς λόγον καί νά ἐπιτύχουμε τήν εἴσοδό μας στήν αἰωνιότητα. **Ἀληθινός ἀνθρωπισμός καί πολιτισμός δέν εἶναι τά ἐξωτερικά γνωρίσματα, ἀλλά ἡ ἐσωτερική πνευματική καλλιέργεια**.

Στήν ἐπιτυχία αὐτῶν τῶν πνευματικῶν στόχων βοηθοῦν πολύ τά θεωρούμενα ἀπό τούς ἀνθρώπους ὡς κακά, οἱ θεομηνίες, οἱ ἀσθένειες, ὁ θάνατος. Εἶναι κλασσική ἡ διατύπωση τοῦ **Μ. Βασιλείου**· «*Διά ταῦτα νόσοι πόλεων καί ἐθνῶν, ἀέρων αὐχμοί καί ἀφορίαι γῆς καί αἱ κατά τόν βίον ἑκάστῳ τραχύτεραι περιπτώσεις τῆς κακίας τήν αὔξησιν περικόπτουσαι. Ὥστε τά τοιαῦτα κακά παρά Θεοῦ γίνεται, τῶν ἀληθινῶν κακῶν τήν γένεσιν ἐξαιροῦντα. Αἴ τε γάρ κατά τό σῶμα κακώσεις, καί τά ἐκτός ἐπίπονα, πρός ἀποχήν τῆς ἁμαρτίας ἐπινενόηνται. Ἀναιρεῖ τοίνυν τό κακόν ὁ Θεός, οὐχί δέ τό κακόν ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἐπεί καί ἰατρός ἐξαιρεῖ τήν νόσον, ἀλλ᾽ οὐχί νόσον ἐμβάλλει τῷ σώματι*»13. Τά αὐτά ἐπαναλαμβάνει καί ὁ **ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος**· «*Τοῦτον δή μοι διατηρεῖτε τόν λόγον, καί πεπηγώς ἀεί παρ᾽ ὑμῖν ἔστω καί ἀκίνητος, ὅτι οὐκ εὐεργετῶν μόνον, ἀλλά καί κολάζων ἀγαθός ἐστι καί φιλάνθρωπος ὁ Θεός· καί γάρ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καί αἱ τιμωρίαι μέγιστον εὐεργεσίας μέρος, μέγιστον προνοίας εἶδός εἰσιν. Ὅταν οὖν ἴδῃς λιμούς γενομένους, καί λοιμούς, καί αὐχμούς, καί ἐπομβρίας, καί ἀέρων ἀνωμαλίας ἤ ἄλλο τι τῶν τοιούτων τῶν κολαζόντων τήν ἀνθρωπίνην φύσιν, μή δυσχεράνῃς μηδέ ἀποδυσπετήσης, ἀλλά προσκύνησον τόν ποιοῦντα, θαύμασον αὐτόν τῆς κηδεμονίας. Ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ ταῦτα ποιῶν, καί τό σῶμα κολάζων, ἵνα τήν ψυχήν σωφρονίσῃ*»14.

Ἐπίλογος

Σέ τέτοια μεγάλη, κατ᾽ ἄνθρωπον, συμφορά βρέθηκε κάποτε καί ὁ**ἅγιος Γρηγόριος Θεολόγος**. Ταξείδευε μέ πλοῖο ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια στήν Ἀθήνα. Σχεδόν ἀμέσως μετά τόν ἀπόπλου συνάντησαν φοβερή θαλασσοταραχή, τέτοια, πού δέν εἶχαν ξανασυναντήσει ἄλλη φορά στά ὑπόλοιπα ταξείδια τους οἱ ναυτικοί τοῦ πλοίου. Ἐνῶ ὅμως ὅλοι ἐφοβοῦντο τόν κοινό, τόν φυσικό θάνατο, ὅπως φοβούμαστε τώρα ὅλοι μπροστά στίς οἰκολογικές καταστροφές, ὁ Γρηγόριος **θεωροῦσε ὡς φοβερώτερο**

τόν πνευματικό θάνατο· «*Πάντων δέ τόν κοινόν θάνατον δεδοικότων, ὁ τῆς ψυχῆς ἦν ἐμοί φοβερώτερος. Ἐκινδύνευον γάρ ἄθλιος ἀπελθεῖν καί ἀτέλεστος, ποθῶν τό πνευματικόν ὕδωρ ἐν τοῖς φονικοῖς ὕδασι*»15. Ἡ ὑπόσχεσή του νά ἀφιερωθεῖ στό Θεό, ἐάν διασωθεῖ, τηρήθηκε. Ἀπό τήν φυσική ἐκείνη δοκιμασία, ἀπό τή θεομηνία τῆς θαλασσοταραχῆς, ἡ Ἐκκλησία καί ὁ κόσμος κέρδισαν ἕναν μεγάλο ἅγιο καί οἰκουμενικό διδάσκαλο.

_____

1. Ρωμ. 8, 22: «*Οἴδαμεν γάρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καί συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν*».

2. Γιά τίς ἀπόψεις αὐτές τῶν φιλοσόφων βλ. Θεοδώρου Ζήση, Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 50ἑ.

3. Ἀποκ. 21, 1-5.

4. Βλ. σχετικῶς πρωτοπρ. Θεοδώρου Ζήση, «Ὀρθοδοξία καί Οἰκολογία. Πατερικές θέσεις», Θεολογία 63 (1992) 719.

5. *Ἐν λιμῷ καί αὐχμῷ* 4, PG 31, 313.

6. Αὐτόθι 2, PG 31, 305.

7. Βλ. π.χ. Ματθ. 24,1ἑ.

8. Ἀποκ. 8, 10-11.

9. Ἔκδοσις ἀκριβής 92, PG 94, 1193.

10. Εἰς Ματθ. Ὁμ. 59, 3, PG 58, 576: «*Τό κακόν οὐδέν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ᾽ ἤ τό παρακοῦσαι Θεοῦ*».

11. Γέν. 8, 21-22· «*Οὐ προσθήσω οὖν ἔτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθώς ἐποίησα*», Ἰω. Χρυσοστόμου, Εἰς Γέν. Ὁμ. 27, 4, PG 53, 245.

12. Μ. Βασιλείου, *Ἐν λιμῷ καί αὐχμῷ* 5, PG 31, 316.

13. Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν 5, PG 31, 337.

14. Πρός τούς λέγοντας ὅτι δαίμονες τά ἀνθρώπινα διοικοῦσιν 4, PG 49, 250-251.

15. Ἐπιτάφιος εἰς τόν ἑαυτοῦ πατέρα 31, PG 35, 1024.

(Από το βιβλίο του π. Θεοδώρου Ζήση, «Ηθικά Κεφάλαια»)

(Πηγή ψηφ. κειμένου: aktines.blogspot.com)